
ANRI INGBERG

DECENTRALIZACIJA KULTURE*

DOM KULTURE U VERVIJEU

Ova studija slučaja može da posluži kao nalaz sudskog izvršitelja prilikom likvidacije zbog neuspelog poslovanja.

Dom kulture u Vervijeu, osnovan 1971, zatvoren je 1975: pet godina burnog delovanja, uzaludnog traženja demokratske ravnoteže među postojećim snagama.

Može izgledati čudno što je uzeto u razmatranje nešto što nestaje, ali autopsija leša može nam mnogo otkriti o uzrocima smrti. Tako možemo utvrditi — ako to već nije učinjeno — da su iskustva decentralizacije moći odlučivajna u oblasti kulture puna opasnosti, a njihovih rezultati neizvesni.

Zapažanja do kojih smo došli omogućuju da se još jednom podvuče kako jedna određena institucionalna struktura — ovde Dom kulture — daje sasvim posebne rezultate, koji su određeni istorijom, privredom i geografijom neke oblasti. Ovo može da izgleda kao posve ovestali zaključak: ali proučavanje svakog slučaja nam sve više pokazuje da *problem decentralizacije ne može biti rešen kao funkcionalna struktura, apstraktno optimalna i svuda primenljiva*; pitanje uključuje čitav niz činilaca, od kojih su neki opšteg a neki sasvim posebnog značaja.

Više no ikad, ova studija slučaja se može zasnivati samo na proučavanju dinamične evolucije u toku određenog vremena, pri čemu se osvetljavanje procesa decentralizacije ne može zadovoljiti statičnim fotografskim nalazom.

*) Henry Ingberg: *Décentralisation de la promotion culturelle, Etude de cas N° 2: Verviers (Belgique) et Francfort (RFA). Cahiers JEB — Points*, „La décentralisation culturelle — Quelques expériences en Europe”, Recherches du Conseil de l'Europe, 1976, Bruxelles.

SREDINA

Vervije je privlačan centar oblasti koja se nalazi na istoku Belgije, na granici Savezne Republike Nemačke. Grad ima 35000 stanovnika, od kojih su 10% stranci, radnici i doseljenici i njihove porodice. Vervije je središte oblasti koja obuhvata sedamnaest opština. Broj stanovnika ove oblasti se stalno smanjuje. Stanovništvo Vervije je izuzetno staro. Demografski podaci — da ne ulazimo podrobnije u brojke — svedoče o stalnom nazadovanju oblasti, što se može objasniti razvojem ekonomske situacije.

Vervije je bio veliki centar tekstilne industrije, — nalazi se u središtu industrijske oblasti u trouglu Lijež—Mastriht—Eks la Šapel.

Međutim, posle velikog procvata u 19. veku, industrija tekstila počela je da opada i postavio se problem ekonomskog preobražaja oblasti. Bilo je pokušaja da se izađe iz monostruktornog karaktera proizvodnje tekstila, stvaranjem novih i različitih industrijskih sektora: proizvodnja hartije, metalurgija, proizvodnja električnih uređaja...

Nekadašnji industrijski procvat se nije ponovio, jer je opšta kriza donela nove teškoće.

Od tada, mladi odlaze da traže posao u Lijež, pa čak i u Brisel.

STANJE NA KULTURNOM PLANU

Ova evolucija u znatnoj meri objašnjava zbog čega je stanovništvo konzervativno u načinu života, privrženo tradicijama, podeljeno u određene klanove prema socijalnim kategorijama i starosti. Postoje mnoga udruženja (oko šezdesetak):

- sekcije dobrovoljnih pokreta za permanentno obrazovanje na nacionalnom planu,
- savezi mladih — od kojih su neki vrlo bučni i provokativni, i posebno značajno — društva sa prevashodno društvenim ciljevima i/ili ciljevima kulturne difuzije.

Pre osnivanja Doma kulture, društveno-kulturni život se uglavnom odlikovao pozorišnim predstavama organizovanim svake godine. Pozorište je sedište Valonske operete i predstavlja potvrdu i zvaničnu pomoć jednom žanru koji se često smatra manje vrednim. Ova institucija je indikativna za preovlađujuću atmosferu koja vlada u gradu.

POREKLO DOMA KULTURE

Dom kulture je osnovan a da nikada nije bio odraz stvarnih želja opštinskih većnika Vervijea, koji su daleko veću pažnju posvećivali problemima operete. Ovo početno stanje je uslovlilo čitav docniji razvoj poduhvata.

U stvari, ministar francuske kulture u to vreme bio je istovremeno i poslanik Vervijea i budući da je on preduzeo inicijativu za osnivanje Doma kulture, nije iznenađujuće što je izabrao da ga osnuje u svom kraju.

Zato se može reći da je država nametnula decentralizovanu kulturnu strukturu opštini koja je nije tražila.

UNITARISTIČKA BELGIJA U PREOBRAŽAJU

Da bi se razumela ova pojava, treba sažeto objasniti političke strukture u Belgiji.

Novi ustav je ozakonio podelu jedinstvene države na dve glavne kulturne zajednice: jedna upotrebljava francuski, a druga flamanski jezik. Svi kulturni problemi (u širem smislu reči) spadaju u nadležnost dva kulturna saveta (zakonodavna) koji donose ukaze sa zakonskom snagom. Treba istaći da kulturne zajednice nemaju izvršnu vlast. Ona pripada jedino i isključivo belgijskoj vladi.

Belgija je na pola puta između unitarizma i federalizma: sa sve većom tendencijom ka federalizmu.

STRUKTURA DOMA KULTURE

Ministar kulture je dakle imao odlučujući uticaj u osnivanju Doma kulture u Vervijeu.

Uostalom, odredba koju je on doneo 1970. tačno određuje strukture takvih institucija:

- to su asocijacije sa statusom pravnog lica, bez novčane dobiti;
- one su pluralističke (u njima treba da budu zastupljene različite filozofske i političke tendencije);
- njima upravljaju predstavnici privatnog sektora (pojedinci i udruženja) i javnog sektora (država, pokrajina, grad); svaki sektor raspolaže sa 50% mesta u Upravnom savetu; upravljanje je po principu jednake zastupljenosti;

— u principu u svakom okrugu postoji dom kulture;

-- on ima *regionalni domet uticaja* i animacija se zasniva na programu difuzije kulture.

Postoje tipski statuti koje treba svi da usvoje. Valja podvući da je Dom kulture — kao u Monbelijaru — postao asocijacija pojedinaca pre nego što je dobio zgradu. Dom kulture u Vervijeu nije raspolagao infrastrukturom, što će mu stvarati stalne probleme.

EVOLUCIJA ISKUSTVA

A. Stvaranje i delovanje

U prvoj fazi, odgovorni iz opštine prihvataju da ministar osniva Dom kulture kao instrument decentralizacije. Asocijacije su uverene da učestvuju u poduhvatu i prva sezona počinje u relativnom oduševljenju.

Što se tiče duha koji treba da nadahnjuje novu ustanovu, ministar izjavljuje za vreme sastanka koji organizuje Dom kulture na samom početku rada: „Kulturna animacija označava kraj ustaljenom načinu mišljenja koje vlada u području umetnosti i kulture, kulture i klase, koje je dozvoljavalo korišćenje slobodnog vremena svima samo u smislu paternalističke perspektive produktivnosti radnika“.

Suženi okvir kulturne difuzije ustupio je mesto novom shvatanju kulturne animacije.

Ovaj program i ponovljene tvrdnje o nezavisnosti Doma kulture u odnosu na javne vlasti nisu sprečile da se između političkih partija odvijaju mnogostruka pogađanja. To je jedan od vidova funkcionisanja naših demokratija.

Između političkih partija postignut je sporazum da dva imenovana kulturna animatora pripadaju po jednoj od dve tendencije koje čine većinsku koaliciju u Opštinskom veću.

Prve akcije su se stoga zasnivale pre svega na programu nekonformističkih predstava organizovanih na inicijativu Doma kulture, da bi se ponudila alternativa tradicionalnom kulturnom životu grada.

Saradnja sa postojećim udruženjima i usklađivanje sa njihovim radom bili su pomalo zapostavljeni uvek kada ta saradnja nije spontano potekla.

U toj prvoj fazi, grad i država učestvovali su otprilike sa polovinom troškova za delatnost

Doma kulture (sa po 800.000 belgijskih franaka). Takođe su se pridružile četiri spoljne komune, kao prvi znak postojanja regionalne misije. Njihov ukupan doprinos nije prelazio 20.000 belgijskih franaka. U ravnoteži snaga, to je podrazumevalo da je Dom kulture najpre pripadao Vervijeu, a uzgredno i oblasti.

B. Prva iskustva i prvi sukobi

Grupa za animaciju kulture je zatim posvetila pažnju aktivnijem širenju kulture.

Pošto je dobila na raspolaganje opštinsku zgradu koja se nalazila u vrlo omiljenom kraju, animatori su uz pomoć dobrovoljaca opremili radionice za decu nastanjenu u toj gradskoj četvrti.

Dom je ubrzo postao mesto okupljanja za sve one koji takvo mesto nisu imali u gradu, a pre svega, za mlade.

Dom kulture se postepeno pretvorio u onu vrstu Doma omladine koji izaziva uobičajena negodovanja: duga kosa, buka, droga, loše ponašanje... Udruženje trgovaca je podnelo žalbu. Opština je iskoristila priliku i odgovorni opštinski delegat za kulturu — koji je bio i predsednik Udruženja — doneo je odluku da se Dom zatvori, ne obraćajući se Upravnom savetu. Po prvi put, opštinske vlasti su preduzele korak a da organi upravljanja Doma kulture nisu intervenisali, iako su bili brojno jaki i čak držali predsednički položaj.

Sada bi bilo potrebno da se ukratko da prikaz organa Doma kulture. (vid. Tabelu 1).

Suočeni sa samovoljnim postupkom grada — koji tvrdi da deluje u ime sablažnjenog javnog mnjenja — animatori se obraćaju Kulturnom savetu, sastavljenom uglavnom od mladih aktivista koji nisu uključeni u tradicionalne strukture.

Dakle dolazi do sukoba grada i grupe za animaciju koja se oslanja na Kulturni savet koji nema ni vlast ni predstavništvo. Grad zahteva da animatori napuste posao.

Ministarstvo kulture interveniše po drugi put i nameće arbitražu: odnosi između organa Doma kulture biće ponovo definisani i jasno određeni; Kulturni savet, koji se pojavljuje kao protivvlast proširenjem svoga sastava, je umirovlien: stavlja se naglasak na potrebu uspostavljanja odnosa sa javnim zajednicama; potvrđuje se želja da se radi sa udruženjima (koja nisu bila uključena, što se ispoljilo u odsustvu reakcije Upravnog saveta, centralnog organa udru-

Tabela 1.

	Organ svakodnevnog upravljanja →	Animatori
	Kancelarija	(savetodavni organ)
	(organ koji donosi odluke)	Kulturno veće
	Upravni savet	najpre sastavljeno
	50% privatni — 50% javni	od stručnjaka,
	(suvereni organ)	proširilo se svim
	Generalna skupština	onima koji su želeli
	DOM KULTURE	da u njemu rade

Država

Pokrajina

Grad

Tradicionalna
udruženja„Marginalne”
grupe

ženja, gde ona čine polovinu); najzad, pokušava se da se prividno složno prevaziđu protivrečnosti u ustanovi ponovnim određivanjem ciljeva.

„I. Dom kulture treba da deluje tako da odgovara kulturnim potrebama... stanovništva... i u tom okviru, svim manjinama.

2. ... Činiće napore da omogući stanovništvu da se bavi svim oblicima kulture...
3. Istovremeno će nastojati da podstiče razne oblike permanentnog obrazovanja...
4. Dom kulture ima za cilj da podstiče komunikaciju među pojedincima učeći ih da izražavaju svoje potrebe...
5. ... Dom kulture u Vervijeju će posebnu pažnju posvetiti animaciji, sastavljenoj od čitavog niza akcija, sa namerom da pomogne svim ljudima da razumeju društvenu, ekonomsku, političku, pravnu i kulturnu sredinu, da shvate i razumeju probleme koji se pojavljuju i nađu rešenja potrebna da se oni otklone.
6. Dom kulture... smatra da je ravnoteža društva zajamčena slobodom izražavanja mnogovrsnih shvatanja koje pojedinac može da ima o poretku, a koji za nekog drugog može izgledati kao nered..."

Izgledalo je da je nađen modus vivendi.

Ali kada je novčana pomoć ministarstva dostigla iznos od 1.400.000, a pokrajina 300.000 belgijskih franaka, pomoć grada se upola smanjila: sa 800.000 belgijskih franaka opala je na 400.000. Učešće Vervijeja je iznosilo petinu ukupne pomoći javnih vlasti. To je bio vrlo jasan znak smanjivanja učešća grada.

C. Proširenje delatnosti... i teškoća

Na osnovu novopostavljenih ciljeva, Dom kulture proširuje svoju aktivnost na probleme socijalnog i urbanističkog područja, pružajući stanovnicima mogućnost da izraze svoja mišljenja i da rade u svojim stambenim četvrtima.

U tom cilju se preduzimaju mnoge inicijative zajedno sa tim udruženjima, ali ova još uvek nisu postala deo tradicionalne kulturne sredine. Što se tiče ostalih udruženja, Dom kulture je u svom biltenu izveštavao o njihovom radu i na taj način pomagao da se o njima sazna. Saradnja se na tome završavala.

Dom kulture proširuje svoje aktivnosti i započinje sistematsku animaciju putem vizuelnih komunikacija. Ovaj način izražavanja je brzo prihvatilo dvadesetak grupa i škola. Jedna od tih grupa — koju su sačinjavali mladi „marginalni“ aktivisti u Domu kulture i koja se starala upravo o korišćenju video-uređaja — sačinila je videoogram o gorućem problemu: projektu o vijaduktu koji je trebalo da prođe kroz grad i poremeti fizionomiju i život nekih stambenih čet-

vrti. U pitanju je bio videogram sa jasno određenim sadržajem i u suprotnosti sa projektom koji je komuna podržavala.

Može se lako pogoditi kakav je ishod bio: opštinski većnici su tvrdili da se publikom manipuliše i odbili su da plaćaju one koji se bore protiv njihovih namera. Podvlačimo da su sva sredstva za aktivnost video-animacije poticala od posebne pomoći Ministarstva kulture koje je želelo da podstakne inicijative za opštinski razvoj... Ta podrška se još jednom pokazala kao veoma protivrečna.

Ponovo izbija na videlo sukob između političke vlasti i animatora.

Uporedno sa produbljivanjem rada na animaciji, u želji da zainteresuju ljude za svoje probleme, „marginalni” se služe veoma spretnom taktikom. Pošto je izabran Kulturni savet, oni uspevaju da budu primliene kao pridružene nepostojeće u stvari grupe, u kojima se nalaze stalno iste ličnosti samo pod različitim etiketama; zatim uzimaju pod kontrolu većinu u Upravnom savetu i u upravi Doma kulture. Aktivne manjine su na taj način postale većina.

D. Kraj

Ali ovaj poslednji udarac je ipak bio previše. Opština odlučuje da još više smanji svoju finansijsku pomoć.

Suočeno sa ovakvom situacijom, Ministarstvo odbija da nastavi da pomaže instituciju koja se praktično finansira isključivo kreditima države: nema državnog doma kulture. Inače će povući podršku.

Poslednji pokušaji da se postigne sporazum okuplja tri zainteresovane vlasti. Grad formuliše svoje zahteve:

- otpuštanje animatora;
- potpuni preobražaj institucije i ponovno preuzimanje kontrole od strane grada;
- organizovanje samo informativne aktivnosti i koordinacije.

Ministarstvo ne pristaje da animatori budu žrtveni jarac, da delatnost domova kulture bude izneverena u slovu i duhu i da Dom kulture u Vervijeju u stvari postane komunalni kulturni servis. Kulturna udruženja i pridružene opštine ne učestvuju u raspravi.

To je čorsokak.

Opštinsko veće odlučuje da uskrati svaku finansijsku pomoć. Ministar konstatuje neuspeh i otvara proceduru povlačenja saglasnosti.

ZAKLJUČCI

1. Inicijativa je došla odozgo, od Ministarstva kulture; kalemljenje je prihvatila samo manjina.

2. Struktura decentralizacije i zajedničkog upravljanja koju predstavlja Dom kulture ima značaja jedino kad se sprovodi koncepcija progresivne kulture, oslanjajući se na demokratiju. Ova struktura nije, dakle, mogla da odgovara konzervativnim kulturnim tendencijama koje preovlađuju u Vervieju.

3. Oskudna finansijska sredstva kojima raspolaže grad (preko 400.000.000 belgijskih franaka deficita u komunalnom budžetu ustanovilo je Ministarstvo unutrašnjih poslova prilikom pregleda, pri čemu se sve ne odnosi samo na kulturu), uz nepostojanje zainteresovanosti, pa čak i neprijateljskog stava, ukazuje na činjenicu da Dom kulture opstaje jedino zahvaljujući pomoći države. Tako je iskustvo decentralizacije doživelo čudan ishod.

4. Dok je opština želela samo komunalnu službu koja bi unela red u program uobičajenih aktivnosti, država joj je nametnula strukturu zajedništva. Ni udruženja, ni opština nisu koristili tu strukturu da bi izrazili želje, potrebe i svoju kulturnu politiku. Svaki put kad je grad izrazio svoje želje, to je bilo izvan asocijacija, reakcija na inicijative koje su drugi pokrenuli, pa i „marginalni”. Oni su, u stvari, zauzeli prazan prostor i kao manjina se nametnuli svojim prisustvom, aktivnošću, zahvaljujući inerciji „tradicionalnih” sagovornika.

5. Prva kriza je poslužila kao ozbiljna opomena; uprkos tome, proces pogoršanja se nastavio. Strategija akcije i konstruktivnog ubedivanja koja je bila neophodna nije sprovedena (ukoliko je bila mogućna).

6. Pojava takve nove strukture kao što je Dom kulture otkrila je postojanje podkulture, mlade, marginalne, manjinske i vrlo životvorne. Ova podkultura se nije mogla nametnuti drugima. Da li to znači da vladajuća kultura ne može da dozvoli nikakvo skretanje, nikakvo dovođenje sebe u pitanje? U modernoj, urbanoj aglomeraciji koja se stalno širi, mogućnosti ispoljavanja su dovoljne i pojavu skrivenih kultura ne treba silom gušiti. U staroj i konzervativnoj dru-

štveno-kulturnoj sredini, alternativa je između neuspaha (kao u Vervijeu) i lagane evolucije, lagane kao što je socijalna i ekonomska evolucija (a i onda treba biti sposoban da se ona razvija i prihvati).

7. Država može sprovesti u delo kulturnu politiku usmerenu na decentralizaciju i kulturnu demokratiju (kao što je Ministar kulture upravo tvrdio pred Kulturnim većem zajednice francuskog jezika) stvaranjem struktura zajedničkog delovanja kao što su domovi kulture. Ali neophodno je da su ove strukture odraz želja i da ih sprovode oni koji će ih koristiti, što ovde nije bio slučaj.

Decentralizacija treba da otpočne već od stadijuma definicije projekta.

8. Osnivanje Doma kulture u regionu je bitno ako se on uzima kao jedno od sredstava globalnog razvoja zajednice. Takvo viđenje omogućuje da se pronađe što širi oslonac i poveća broj opštinskih sagovornika, i da se onda uzajamno razvija.

9. Iskustvo je poslužilo za analizu; to je jedini sadašnji rezultat. Ko će se koristiti tom analizom?

ODELJENJE ZA KULTURU I SLOBODNO VREME U FRANKFURTU

Stanje u Frankfurtu je sasvim posebno. Praksa decentralizacije, na prvi pogled, najmanje stvara probleme institucionalne prirode. Nema zajedničkog upravljanja sa privatnim udruženjima, odborima stambenih četvrti, savetodavnim komisijama.

Čitava kulturna aktivnost se zasniva u osnovi na inicijativi vrlo aktivne opštinske kulturne službe, kao i na dobro organizovanim kulturnim udruženjima.

Decentralizovane političke strukture

Savezna Republika Nemačka se sastoji od Savezne države (Bund), deset federalnih država (Länder) i opština. Svaka federalna država je suverena u oblasti kulture i slobodno određuje svoju politiku.

Gradovi imaju istu nezavisnost u odnosu na federalne države.

GRAD FRANKFURT

U prošlosti i danas

Ova autonomija je naročito izražena u gradu Frankfurtu. U stvari, ovaj centar je ostao slobodan grad do 19. veka, što znači da je zavisio neposredno od cara i nije bio potčinjen knezu.

Ova tradicija slobode je predstavljala posebno ohrabrujući okvir za procvat umetnosti. Lokalna buržoazija je neposredno učestvovala u ovom podsticanju umetničkog izraza.

Nacizam i drugi svetski rat su naneli trajne štete umetničkom nasleđu grada i predstavljali surov prekid sa stvaralačkim zamahom.

Od poslednjih decenija 19. veka do početka 1930. godine Frankfurt je bio najživlji kulturni centar u zapadnom delu Nemačke. Jedino je Berlin kao metropola mogao da mu bude takmac. Naročito je jevrejska zajednica bila aktivna u brojnim udruženjima i fondacijama kojima se Frankfurt tada odlikovao.

Pozorišni, muzički život i umetnost zračili su posebnim sjajem i prosvetljena publika je sledila i podržavala napore umetnika.

Posle rata, Frankfurt je učinio veliki napor da i dalje bude tradicionalni centar umetnosti.

Rezultati su očigledni:

Jedanaest muzeja, od kojih su 6 opštinskih: ostale pomaže grad.

Devet pozorišta, od kojih su 3 opštinska: ostala dobijaju pomoć, ne računajući mnoge koncerte koje organizuju grad i udruženja.

Sve u svemu, suočeni smo sa živom kulturnom i umetničkom delatnošću kojom se odlikuje Frankfurt.

Svakako da tome doprinosi i činjenica što je Frankfurt raskrsnica Evrope, grad sajmova (pomenimo samo Sajam knjiga), važan trgovački centar.

Ko su stanovnici grada

Frankfurt je više trgovački nego industrijski grad (banke, osiguravajuća društva, trgovine). Od 700.000 stanovnika podeljenih u 48 administrativnih okruga, računa se da ima od 30.000 do 40.000 radnika. Ima i 130.000 stranaca, čija integracija neosporno stvara probleme.

Organizacija političke vlasti

Gradom upravlja Opštinsko veće, koje se bira svake četiri godine. U njemu Socijalistička partija ima apsolutnu većinu. Veće bira Kolegijum od jedanaest opštinskih funkcionera, i svaki od njih odgovara za jedan sektor, izvršno i administrativno. Kolegijum se bira svakih šest godina.

KULTURNE AKTIVNOSTI

Kulturna demokratizacija

U tom kontekstu, osnovnu potporu kulturnoj delatnosti pružaju udruženja i fondacije, s jedne, i komuna, s druge strane.

Svi pokušaji unošenja novina poglavito dolaze od Odeljenja za kulturne poslove, koje je neobično dinamično i efikasno.

Opštinski funkcioner odgovoran za kulturu, Hilmar Hofman, podseća na izjavu Bertolda Brehta: „Demokratski je proširiti mali krug poznavalaca na veći krug.”

Ovo načelo tačno izražava volju odgovornih u opštini da izvrše stvarnu kulturnu demokratizaciju. Poznato nam je da je ideja o demokratizaciji dobila pogrđan smisao u razvoju shvatanja Evropskog saveta. Ipak treba priznati da je ovakva politika, odgovarajući jednoj istorijskoj evoluciji, retko kad bila sprovedena na tako koherentan i dosledan način.

To se pokazalo kroz inovacije u funkcionisanju tradicionalnih institucija kao što su pozorišta, muzeji, kao i nove inicijative u priređivanju koncerata na ulici. Svi ovi poduhvati su preduzimani sa ciljem da se umetničke manifestacije učine dostupnim publici, da se olakša njihovo razumevanje i kritičko prihvatanje.

Ovi projekti se ne preduzimaju slučajno i povremeno, već u dialektičkom odnosu između vođenih akcija i doslednog razmišljanja o njima: čine se napori da se dâ nova dimenzija poimu kulture i da se oslobodi uskog značenja koje se vezuje isključivo za umetničko nasleđe i njegovo očuvanje.

Inovacije

Komunalno pozorište predstavlja samosvojni pokušaj decentralizacije odgovornosti na nivou upravljanja.

Nekada je pozorištem rukovodio upravnik koga imenuje grad, a od 1971. godine kolegijum od

tri ličnosti, koje iz svojih redova biraju glumci, reditelji i tehničko osoblje.

To je vid neposrednog učestvovanja pozorišnih radnika u rukovodenju pozorišnim preduzećem. Ako komuna još uvek ima pravo uvida i nadzora nad budžetom, ipak se može smatrati da ova procedura, kao i smena odgovornih putem izbornog sistema, predstavlja originalan pokušaj depersonalizacije vlasti u pozorištu. Osim neposrednog rukovodenja, osoblje zaposleno u pozorištu se navikava i da preuzima neposrednu odgovornost.

Za sada ovaj pokušaj ne predviđa da se i publika uključi u upravljanje.

Istorijski muzej je obnovljen 1973. sa ciljem da se prevaziđe uobičajeno izlaganje predmeta i raznih dokumenata da bi se napravile celine koje bi omogućavale da se predmeti uklope u svoj istorijski kontekst. Ne istorija bitaka i kraljeva, već naroda i obespravljenih. Muzej ima i političku dimenziju u širem smislu: omogućiti posetiocu da bolje shvati mehanizam prošlosti da bi bolje razumeo sadašnjost.

Sličan postupak nalazimo u Etnološkom muzeju, koji pokušava da izbegne egzotični folklor i da svedočanstva prošlosti prikaže u istorijskoj i političkoj perspektivi (primer: izložba o Indijancima Perua).

Nove inicijative

Posve originalna inicijativa je stvaranje komunalnog bioskopa. Serije od pet do šest filmova se redovno daju, u vezi sa:

- socijalnim temama (učenici u privredi; žena; prekid trudnoće...),
- temama tipa vesterna ili naučne fantastike,
- monografijama (retrospektiva Čaplinovih filmova).

Posle prikazivanja filma oni koji žele mogu da učestvuju na seminarima, gde se raspravlja o filmovima. Uz filmove se objavljuju brošure sa objašnjenjima.

Na popodnevnom prikazivanjima filmova učestvuju učenici škola, a uveče među publikom ima najviše studenata.

Prikazivane filmova na izvornom jeziku, koji su nameneni stranim radnicima, nije imalo većeg uspeha zbog slabog kvaliteta u tu svrhu uvezenih filmova.

To se nije dopalo vlasnicima privatnih bioskopskih dvorana, koji su to shvatili kao nelegalnu konkurenciju. Komuna je dobila bitku dokazavši da se ovakvi programi uopšte ne mogu porediti sa programima privatnih bioskopskih dvorana, već da ih samo dopunjuju.

Koncerti džez-muzike su organizovani na mestima gde se to ne bi očekivalo: u muzeju, ili parku. Podnevni koncerti su održavani u samom centru grada, na pozornici postavljenoj na ulici; tu se smenjivalo izgovaranje tekstova sa muzikom. Takođe, u nekim krajevima grada postoje ulična pozorišta i „događaji“.

Napomenimo još ideju o književnom cirkusu koji se organizuje za vreme Sajma knjiga. Svake večeri, akrobati i klovnovi izvodili su svoje tačke u pauzi između čitanja tekstova, diskusije među pesnicima i potpisivanja knjiga. Publika privučena tačkama koje su izvodili klovnovi, mogla je da se susretne sa piscima. Književni cirkus je imao velikog uspeha.

Približiti delo publici i publiku delu

Ovi primeri vrlo jasno pokazuju stalnu želju Odeljenja za kulturu da se prošire umetničke aktivnosti, da im se da „izuzetan“ karakter, da se odvijaju na mestima gde ljudi prolaze, zabavljaju se ili šetaju. Takav je slučaj i sa akcijom „Umetnost + Gradnja“ (Kunst + Bau) koja se vodi od 1960. godine, s ciljem da likovne umetnosti dobiju svoje mesto u izgradnji grada.

Cilj Frankfurta je da se obavezno predvidi da 2% iznosa troškova za podizanje svake stambene zgrade bude rezervisano za uključivanje umetničkog stvaralaštva. Od 1961. do 1971. grad je davao otprilike 260.000 nemačkih maraka godišnje u ovu svrhu.

U tu svrhu, grad, fondacije i neka privatna društva podstiču profesionalne umetnike putem nagrada, kupovine dela ili izložbi.

Takođe, grad i udruženja stvaraju mogućnosti da dela i umetnici dođu u dodir sa publikom. Tako treba shvatiti projekat — procenjen na 70 miliona nemačkih maraka — Centra za audio-vizuelne komunikacije koji će publici staviti na raspolaganje sva sredstva komunikacije i savremenih načina izražavanja.

Animacija bez animatora

Za ostvarenje ovih programa nema animatora, ili bar lica koja imaju taj naziv.

Dok njih ne bude, pojedini saradnici Odeljenja sklapaju ugovor sa zadatkom da izvrše projekte programa; da bi to postigli, oni se obraćaju umetnicima koji planiraju aktivnosti, osmišljavaju ih i realizuju (primer: predstave koje se izvode na ulici). Može se reći da ova lica vrše animaciju samom ulogom koju igraju, iako nemaju ni titulu ni status.

Obrazovanje odraslih

Opštine ne vode samo brigu o stvaranju umetničkih dela. Kao u većini velikih gradova postoji takođe i raznovrstan program obrazovanja odraslih.

Četvrtina kurseva koji se održavaju odnosi se na profesionalno obrazovanje, ali ima i kurseva za umetničke delatnosti (muzika, književnost, itd.). Učesnici mogu zahtevati da se organizuje neki nov kurs, ako određeni broj izrazi želju. Postepeno, stručni nastavnici zamenjuju dobrovoljce koji taj posao obavljaju posle svog radnog vremena; danas ih ima četrdeset i grad namerava da svake godine povećava njihov broj za deset, kako bi se postiglo da ih bude dve stotine.

Izuzetno, federalna država (Land) interveniše u ovoj gradskoj aktivnosti: obezbeđuje 70% troškova, što je u osnovi nedavno donesenog zakona pokrajine Hese o narodnim univerzitetima (Volkshochschule), koji važi za sve intervencije za čitavu državu.

KO ODLUČUJE

Odeljenje za kulturne poslove

Opštinske vlasti pružaju dakle osnovnu podršku kulturnoj aktivnosti u Frankfurtu.

One stalno preduzimaju inicijativu i može se reći da to, u stvari, čini opštinska služba koja određuje celovitu kulturnu politiku i čini napore da je sprovodi (suprotno od Vervijea — koji, želeći da zadrži neposrednu kontrolu nad kulturnim delatnostima, nikada nije preduzimaio inicijative i utonuo je samo u jednu strukturu — Dom kulture — čiji ni oblik ni ciljevi nisu odgovarali njegovim sklonostima; u tom gradu je možda trebalo najpre jasno odrediti želje stanovnika grada).

Iako sprovodi svoju politiku, Odeljenje za kulturne poslove ne odlučuje samo. Ono uspostavlja kontakt sa stanovništvom raznog profila, iako oni nisu jasno izraženi u pojedinim kulturnim institucijama. Izgleda da postoji velika rezervisanost da se komisijama poveri briga o

problemima kulture, i odgovorni u komuni se radije, prema potrebi, okružuju savetnicima nego da stvaraju stalne komisije.

Komunalni savet

Prvi sagovornik je Opštinski savet, koji u stvari određuje šta će se preduzimati u kulturnoj oblasti. Prikaz komada o bandi Bader u Opštinskom pozorištu bio je predmet opšte rasprave o slobodi stvaranja i cenzuri. Ne treba zaboraviti da gradski budžet za kulturu iznosi 85 miliona nemačkih maraka i da se polovina dodeljuje subvencionisanim javnim i privatnim pozorištima.

Političke partije

Rasprave iste prirode odvijaju se i u okviru političkih partija, koje igraju vrlo aktivnu ulogu u kulturnom životu. U većini žirija za dodeljivanje nagrada ili za otkup dela nalazi se predstavnik svake od tri velike partije. Čak i subvencionisano udruženje kao što je *Kunstverein* sastavljeno je od:

- predstavnika triju partija,
- jednog predstavnika Izvršnog kolegijuma,
- savetnika koga biraju članovi da pomogne u ocenjivanju rada,
- sekretara.

Odgovorni većnik za sektor kulture mora redovno da održava kontakt sa četrdesetak sekcija svoje političke partije. Mora da ubeđuje, objašnjava, u raspravama koje se stalno vode.

Udruženja

Podvukli smo važnost uloge koju imaju privatna udruženja i fondacije. Nikakav sistematski rad u cilju uspostavljanja koordinacije među njima nije preduzet; čini se da nisu izrazili potrebu za tim.

Novčana potpora i pomoć grada daje se za oko pedesetak udruženja, ali njih u stvari ima mnogo više. Uostalom, saradnja javnih vlasti i privatnih udruženja je već napred bila pomenuta. Nema konkurencije već pridruživanje, dopunjavanje (ne uvek), uzajamno jačanje i ponekad nesaglasnosti. Tako je za Geteovu 225-godišnjicu rođenja ostvarena brojna saradnja grada i udruženja. Veze sa sindikatima su vrlo slabe, — oni imaju svoje posebne kulturne programe, potpuno autonomne, i svoju posebnu publiku.

Univerzitet

Još nismo spomenuli posebnu ulogu Univerziteta, koji predstavlja važan kulturni centar.

I tu se, takođe, stalni kontakti održavaju samo preko studenata, koji čine ogromnu većinu frankfurtske kulturne publike.

Studentska udruženja, pozorišne i druge grupe su aktivne; izgleda da Univerzitet ima svoj autonoman teren, različiti od onog na kome deluje grad.

Stanovništvo

Što se tiče stanovništva, možemo napomenuti da:

— Akcije namenjene radnicima na privremenom radu nisu u skladu sa njihovim značajem ($\pm 1/5$ stanovništva), i pored nekih napora, posebno u opštinskom bioskopu (malo uticajnih), i proslava sa ciljem da se olakša integracija. Gradska opština pristupa ovom problemu postepeno i vrlo oprezno, zbog mnogih odbojnih reakcija starijega stanovništva prema strancima.

— Polovinu stvarno obuhvaćene publike čine konzervativni građani, koji kritikuju „naprednu“ kulturnu politiku grada, a drugu polovinu intelektualci, koji odobravaju ili kritikuju aktivnosti „sa levih pozicija“. Samo manji deo radnika, u zavisnosti od lične situacije, sačinjava publiku. Ali kao socijalna grupa, radnici su više obuhvaćeni sindikatima, čije su kulturne aktivnosti uglavnom tradicionalne.

— Pedesetak domova u Frankfurtu zauzimaju squatters; skoro svake subote masovna manifestacija, uz veliko sudelovanje policijskih snaga, održava se na ulicama grada; mladi manifestanti dolaze da izraze svoje neslaganje sa većim delom novih kulturnih aktivnosti Odeljenja za kulturu.

Ima znakova o postojanju andergraund pokreta, marginalnih grupa, koji nemaju odlučujuću ulogu u preduzetoj kulturnoj akciji. Oni su prihvaćeni, ali ni s jedne ni s druge strane nema želje za uspostavljanjem dijaloga.

Zaključak

1. Grad čini sve i plaća sve. Sasvim je nezavisan od svake druge javne vlasti.
2. Privatna udruženja su mnogobrojna, aktivna i primaju pomoć. Saradnja sa gradom je vrlo dobra. Saradnja među njima je slaba.

3. Usvojena kulturna politika ima za cilj demokratizaciju kulture; to se uspešno postiže.

Osnovni cilj nije bio da se ljudima dá moć odlučivanja, već da im se olakša pristup kulturi i znanju.

Da li je to neophodni preduslov?

Zaključimo jednostavno da je posao uspešno obavljen u gradu u kojem je bio pod neposrednom odgovornošću gradskih vlasti, a neuspešan je bio u Vervijeu, gde su za poduhvat bili odgovorni drugi a ne grad. U oba slučaja grad je imao kontrolu nad novčanim sredstvima, ništa se ne može uraditi bez njegovog učešća.

OPŠTI ZAKLJUČCI

Ova studija ima za cilj proučavanje politike i prakse decentralizacije kulture u dve različitim zemljama. Reč je o studiji slučaja (značajnoj, ali ne i sasvim aktuelnoj) čiji je predmet poređenje iskustava decentralizacije kulturnog razvika u zemlji sa centralizovanom političkom strukturom i zemlji sa decentralizovanom političkom strukturom.

Plan ankete napravljen je tako da u četiri slučaja isti činioci budu uporedno proučavani. Za takav posao, stvarnost je činjenica koja se nameće i najstrožijim planovima. Morao sam ići putevima koje je svako iskustvo prokrčilo, čvrsto se držeći zajedničkih oznaka na njima.

Da bi se proverilo stvarno stanje poduhvata o decentralizaciji, bilo je potrebno posvetiti nekoliko nedelja svakom iskustvu, sresti se sa ljudima koji učestvuju, a nisu nosioci odgovornosti. Bilo je potrebno pre svega sresti one koji deluju, odlučuju, bilo da su animatori ili nosioci političke vlasti, proveriti njihove izjave, proučiti masu dokumenata, brojki, u pokušaju da se pronikne u suštinu.

Budući da su podaci svakog pojedinog slučaja različiti, iako je definisan zajednički cilj o decentralizaciji, upotrebljena sredstva su različita, prihvaćena rešenja nisu modeli. Može se porediti samo jedno: korišćeni metod, pristup, obrada konkretnih podataka.

Treba li naglasiti koliko je moje subjektivno iskustvo uslovalo pogled na svaki slučaj? U početku sprovođenja anketa, pitanja su odmah ciljala na unapred sračunat rezultat, i tek postepeno mi se praktična stvarnost sama namećala.

Ne donoseći konačan sud, želeo bih da kažem sledeće:

1. Cilj kulturne decentralizacije može postojati samo ako je praćen ciljem kulturne animacije, pri čemu se pod kulturom podrazumeva sve što društvo stvara. Decentralizovana struktura je vezana za želju kolektivnog izražavanja, oslobođenog i oslobađajućeg, od sadržaja do sadržine.

2. Praksa decentralizacije širih razmera može se sprovesti u politički centralizovanoj zemlji. Jasno je, međutim, da iako politička decentralizacija ne jemči kulturnu decentralizaciju, ona je pomaže: budući da postoje političke strukture, treba naučiti — a to je značajno — da se u njih uključi, da se njima služi.

3. Baza retko preuzima inicijativu da decentralizuje akciju i odluku o njoj. Često oni koji odlučuju (u kulturi i politici) treba da učine prvi korak što će dovesti na kraju do toga da izgube deo vlasti. Decentralizacija će postati stvarna tek od trenutka kad „vrh” postane organ koordinacije koji deluje na osnovu izražene volje baze, umesto da ostane isključivo centar više i poslednje odluke.

4. Ne postoji šematski uzorak decentralizacije. Međutim, skoro uvek se nailazi na volju i potrebu da se decentralizacija unapređenja kulture zasniva na ograničenim geografskim jedinicama, bilo da je to stambena četvrt ili selo; oblast ili grad postaju nivo neophodne koordinacije.

5. Kulturna udruženja mogu služiti kao oslonac, ali su često kočnica. To nas uči da nije dovoljno samo stvoriti bazične ćelije za decentralizaciju; potrebno je da one ne postanu sklerotične i da ne proizvode funkcionere koji će u ime decentralizacije prigrabiti monopol odlučivanja. Decentralizacija je cilj kojem se mora prestano težiti; ona se nikada ne postiže, nju mora svaki pojedinac stalno osvajati.

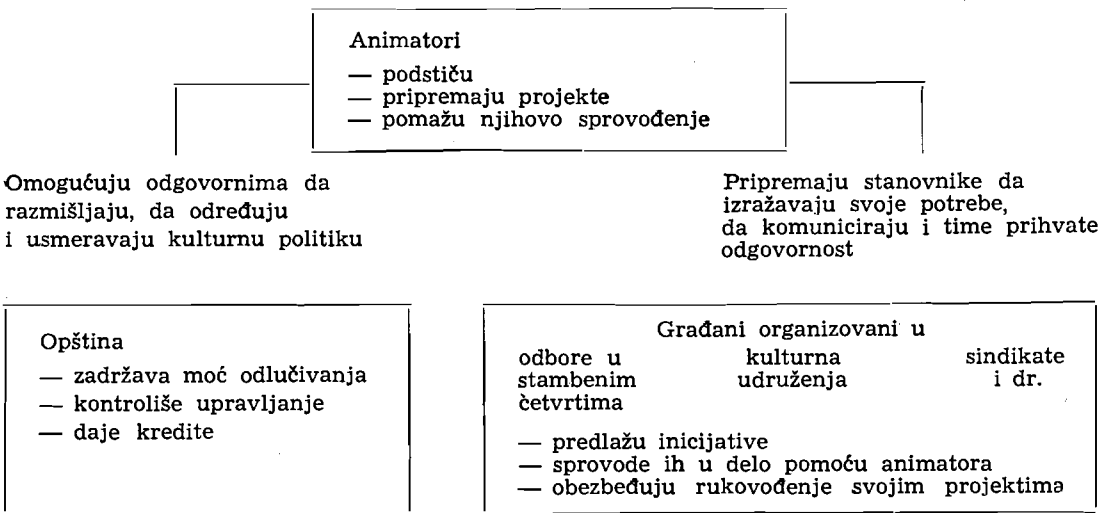
6. Opština ostaje jedan od stožera moći odlučivanja. Bez nje akcija nije mogućna. Treba joj, dakle, obezbediti sredstva za sprovođenje određene politike. Treba, takođe, nastojati da se njen način razmišljanja razvija istovremeno sa kulturnom akcijom. Neslaganje u koncepciji neizbežno dovodi do prekida prakse.

7. Očevidno je da marginalne podkulture bivaju nerado prihvatane, da ostaju prikrivene. Po-

---

trebno je dozvoliti da se ispoljavaju u svojoj različitosti, ne dajući im privilegovani položaj, a možda im treba pružiti mogućnost da ponude alternative.

8. Zašto ne ovaj postupak decentralizacije?

(Prevela s francuskog NADA RADOVIĆ)